

ULUSLARARASI DERS KİTAPLARI VE EĞİTİM MATERYALLERİ
DERGİSİ (IJOTEM)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijotem>

Tarih Öğretimi Açısından “Hayat Tarih Mecmuası”

Name SURNAME¹

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü
Araştırma Görevlisi
tugce.comert@yildiz.edu.tr
Orcid ID: 0009-0009-9305-6313

Şahin ORUÇ²

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü
Prof. Dr.
soruc@yildiz.edu.tr
Orcid ID: 0000-0001-8666-3654

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Alınma Tarihi: 16.10.2023

Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 26.10.2023

Kabul tdlime tarihi: 28.10.2023

Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 29.10.2023

Alıntı: Cömert, T., & Oruç, Ş. (2023). Tarih öğretimi açısından “Hayat Tarih Mecmuası”. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 6(2), 260-274.

Tarih Öğretimi Açısından “Hayat Tarih Mecmuası”

Tuğçe CÖMERT¹

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü

Şahin ORUÇ²

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü

Öz

Araştırma Makalesi

Bu çalışmanın amacı bir döneme damgasını vuran popüler tarih dergisi olan “Hayat Tarih Mecmuası”nı tarih öğretimi açısından incelemektir. Hayat Tarih Mecmuası 1965- 1982 yıllarında çıkarılan popüler bir tarih dergisidir. Tarih öğretimi açısından konu yelpazesi oldukça geniştir. Avrupa tarihi, arkeoloji, seyahat, coğrafya, edebiyat gibi konulara yer vererek tarih öğretimi açısından çok önemli materyaller sunmuştur. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın evrenini derginin yayınlanan tüm konu alan dizini ve ayrıntılı olarak görselleri incelenmiş olan 10 sayısı oluşturmaktadır. Araştırma ile dergi, okuyucularına tarih öğretimi bağlamında tarih bilinci kazandırmak istediği sonucuna varılmıştır. Bu amaç doğrultusunda dergi, yayınlandığı dönem içerisinde Hayat Tarih Mecmuası okuyucularına Türk tarihinin farklı alanlarında bilgi sunduğu gibi dünya tarihi ile ilgili konulara da yer vermiştir. Okuyucularına tarih okuma ve öğrenme zevki aşılayan dergi; geçmişte yaşanan olaylara ışık tutarak halka popüler konularda önemli bir tarih birikimi sunmuştur.

Alınma

tarihi: 16.10.2023

Düzeltilmiş hali alınma

tarihi: 26.10.2023

Kabul edilme tarihi:

28.10.2023

Çevrimiçi yayınlanma

tarihi: 29.10.2023

Anahtar Kelimeler: Hayat tarih mecmuası, popüler tarih, tarih öğretimi

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

Araştırma Görevlisi

tugce.comert@yildiz.edu.tr

Orcid ID: 0009-0009-9305-6313

² Prof. Dr.

soruc@yildiz.edu.tr

Orcid ID: 0000-0001-8666-3654

From the Perspective of History Education: “Hayat Tarih Mecmuası”

Tuğçe CÖMERT¹

*Yildiz Technical University, Institute of Social Sciences, Department of Social Studies
Education*

Şahin ORUÇ²

*Yildiz Technical University, Institute of Social Sciences, Department of Social Studies
Education*

Abstract

The aim of this study is to examine 'Hayat Tarih Mecmuası,' a popular history magazine that made its mark on an era, from the perspective of history education. Hayat Tarih Mecmuası is a popular history magazine that was published from 1965 to 1982. From the perspective of history education, its subject matter is quite broad. It has provided significant materials for history education by covering topics such as European history, archaeology, travel, geography, and literature. The study was conducted using the qualitative research method of document analysis. The study's population consists of the complete subject index of the magazine's published issues and the detailed examination of 10 specific editions. The research has concluded that the magazine aimed to instill historical awareness in its readers within the context of history education. In line with this purpose, the magazine, during the period it was published, not only provided its readers with knowledge in various fields of Turkish history but also included topics related to world history. The magazine instilled the joy of reading and learning history in its readers, offering a significant accumulation of historical knowledge on popular topics by shedding light on events from the past.

Keywords: Hayat tarih mecmuası, popular history, history education

Research Article

*Received: 16.10.2023
Revision received:
26.10.2023
Accepted: 28.10.2023
Published online:
29.10.2023*

¹ Corresponding author:

Research Assistant

tugce.comert@yildiz.edu.tr

Orcid ID: 0009-0009-9305-6313

² Prof. Dr.

soruc@yildiz.edu.tr

Orcid ID: 0000-0001-8666-3654

Giriş

Sürelî yayınlar; belirli bir zaman aralığında, çoğunlukla düzenli bir şekilde yayımlanan, bünyesinde farklı boyutlardan konuları içeren kaynaklardır. İçeriğini güncel, sosyal, tarihi olaylardan alan bu yayınlar okuyucu, dinleyici ve izleyici kitlesini bilgilendirmeyi hedeflediği gibi bilinçlendirmeyi de amaçlamaktadır (Öztürk, 2010). Sürelî yayınlar ülkemizde Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan azınlıklar tarafından 15. yüzyılda başlatılmış olsa da Türkler tarafından kullanımı İbrahim Müteferrika ve 28 Çelebizade Sait Efendi'nin 1726 yılında ilk Türk basımevini kurması ile gerçekleşmiştir. Tanzimat dönemi ile başlayan sürelî yayınlar, ilk olarak II. Mahmut döneminde Osmanlı devletinin ilk resmî gazetesi "Takvim-i Vekayi" ile gerçekleşmiştir. Takvim-i Vekayi ile resmî duyuruların, ilanların herkese ulaşılması sağlanmaya çalışılmıştır. 1840 yılına gelindiğinde William Churchill tarafından Türkçe ilk özel gazete olan "Ceride-i Havadis", 1860 yılında Agah Efendi tarafından "Tercüman-ı Ahval", 1862'de Şinasi tarafından "Tasvir-i Efkâr", 1866 yılında Filip Efendi'nin sahibi olduğu Ali Suavi'nin etkili bir şekilde yer aldığı "Muhbir" gazetesi, 1868 yılında ise Namık Kemal tarafından "Hürriyet" yayınlamaya başlamıştır (Gevgilili, 1983).

1870 yılında Aleksan Sarrafyan tarafından yayınlanan "İbret" gazetesi 1872 yılında Ahmet Mithat Efendi tarafından devralınmıştır. Tarih 1876 yılına geldiğinde dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamid tarafından Meşrutiyetî düzene geçilmiş, sözü verilen Kanun-i Esasi ilan edilip demokrasi adına ilk adımlar atılmıştır. Hürriyet ortamı kendisini basın hayatında da gösterse de 93 Harbi ve devamında yaşanan gelişmelerin gerekçe olarak gösterilmesi sonucunda devrin muhalifleri tarafından tanımlandığı haliyle istibdat döneminin başlaması basın hayatında kesintilerin yaşanmasına neden olmuştur. 1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile basın hayatı yeniden hareketlenmiş ve neşriyat hayatı ciddi anlamda canlanmıştır (Topaloğlu, 1994).

II. Meşrutiyet dönemi gazetecilik alanında olduğu gibi dergi yayıncılığında da oldukça etkili bir dönemdir. Dönemin önemli yayınları *Genç Kalemler*, *Yeni Mecmua*, *İctihad*, *Türk Yurdu* olarak gösterilmektedir (Gevgilili, 1983).

Sürelî yayınlarda bu gelişmeler devam ederken bir yandan da tarihe ilgisi çok yüksek olan Sultan Mehmet Reşat'ın kusursuz olacak şekilde Osmanlı tarihi yazılması isteği doğrultusunda kurulan *Tarih-i Osmani Encümeni* Türkiye'de modern tarih yazıcılığının kayda değer bir kurumunu oluşturmaktadır (Demiryürek, 2013). Amacı milletin ideallerine ve

devletin politikalarına uygun Osmanlı tarihi yazılması olan kurum, aynı zamanda II. Meşrutiyet ile devletin resmi politikası olan Osmanlıcılık fikir akımının toplum tarafından benimsenmesine de öncülük yapmıştır. Osmanlı tarihini baştan sona kadar detaylı anlatan, bilimsel tarih yazıcılığının olmaması encümenin kurulmasında etkili olmuştur. Tüm bu ihtiyaçlar doğrultusunda encümenin yayın organı olarak düşünülen *Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası* da yayın hayatına başlamıştır (Yazgan, 2003).

I. Dünya Savaşı sonrası yaşanan işgaller halkta tepki oluşturmuş, halk bağımsızlığını elde edebilmenin mücadelesi içerisine girmiş, bu durum basın hayatını da etkilemiştir. Millî mücadele karşıtı *Peyam-ı Sabah, Alemdar, Aydede, Yeni Gün, İkdam, Tanin, Vakit, Akşam* gazeteleri basın hayatında yer alırken, Millî Mücadele'yi destekleyen *Hakimiyet-i Milliye* ve *Anadolu Ajansı* kurulmuştur. İlerleyen süreçte Necip Fazıl Kısakürek tarafından Büyük Doğu, Behice Boran ve Niyazi Berkes *Yurt* ve *Dünya* isimli dergileri yayınlamışlardır (Gevgilili, 1983). Diğer tarih yayınları olarak *Yıllık Araştırmalar Dergisi* ve *Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Tarih Araştırmaları I* dergilerini sayabiliriz (Şakiroğlu, 1983).

Sürelî popüler tarih dergileri 1950 yılından sonra hız kazandı. Savaşın sona ermesi sonucunda toplumun refaha ulaşmaya başlaması sonucunda halk tipi tarih dergileri yayın hayatına girdi. Bu dönem tarih dergiciliği açısından bir başlangıç olarak görülmektedir. Yeni harflerle yayınlanan ilk hususi tarih dergisi, *Tarihten Sesler* adıyla yayın hayatına başlamıştır. İlerleyen süreçte *Resimli Tarih Mecmuası* yayın hayatına başlamıştır. 1960 sonrasında yayın hayatına başlayan derginin kendisinden önceki yayınlanan dergilerin aksine pek çok yönden kalitesinin yüksek olduğu görülmüştür. Tarih dergiciliğinde önemli bir yeri olan Hayat Tarih Mecmuası 1965-1982 yılları arasında yayınlanmıştır. Mecmua'nın imtiyaz sahibi Şevket Rado'dur. Yazı İşleri Müdürü Orhan Ş. Yüksel'dir. Yılmaz Öztuna 1975'in altıncı sayısına neşriyat sorumlusu olarak dergide yer almıştır. 1975'ten 1982 yılına kadar neşriyat sorumluluğunu Şevket Rado üstlenmiştir. Dergi, Hayat Neşriyat Müessesesi tarafından çıkarılmıştır. 16x24 cm boyutlarında ve 100 sayfa olan dergi tiftirik baskı tekniğiyle tiftirik kâğıda renkli ve siyah beyaz olarak basılmıştır. Türkiye'de tiftirik baskı tekniğini uygulayan tek yayınevi olan Hayat Yayınevi'dir. 216. sayının ardından Aralık 1982'de dergi kapanmıştır. Dergi, okuyucu kitlelerinde tarihe merak uyandırmıştır. Dergide yer alan yazılar ve görsellerle tarih öğretimine ciddi katkılar sağlamıştır (Yılmaz, 2008).

Hayat Tarih Mecmuası okuyucularına Türk tarihini sunduğu gibi dünya tarihi ile ilgili bilgileri de yer vererek, tarih okuma zevki aşıl原因ayan, geçmişte yaşanan olaylara ışık tutarak halka muazzam bir tarih birikimini sunmuştur. Çok sayıda akademisyen ve ünlü tarihçiler

uzun soluklu ve okuyucularının ilgisini kazanmış Hayat Tarih Mecmuası için kalemlerini ele almışlardır. Derginin çıkış amacına bakıldığında 1960 ve 1970’li yıllarda yaşayan gençlerin Batı karşısında küçüklük kompleksine girmesi, “Tarihe ne lüzum var?” anlayışının hâkim olmaya başlaması etkili olmuştur. Dergi, Türk tarihinin güçlü arşivine ışık tutmaya çalışmış ve tarihinin övgüye layık olduğunu gençlere, okuyucularına sunmak istemiştir (Durmaz, 2006).

Hayat Tarih Mecmuasının genel görünümünde diğer mecmuaların aksine “sözel tarihçilik” uygulamaları yapılmıştır. Çoğunlukla tarihsel olayları bizzat yaşayan, bu olaylara tanıklık yapan kişilere ulaşmak istemiş ve bu yolla anılara ve gözlemlere yer vermeye çalışılmıştır. Hayat Tarih Mecmuası, özellikle 1965-1975 yılları arasında önemli popüler tarih dergilerinden olmuştur. Özellikle Osmanlı ve genel olarak Osmanlı ve Türk tarihini halka sevdirmek ve öğretmek, Türk tarihinin önemli dönemlerini aydınlatma gayesini başarıyla gerçekleştirmiştir (Yılmaz, 2008).

Yayınlanmaya başladığı dönem yaşanan siyasi gelişmelerden etkilenildiği görülmektedir. Dergide ağırlıklı olarak Osmanlı dönemine ait olan yazıların görülmesi bu durumun bir sonucudur. Hayat Tarih Mecmuası okuyucularının ilgi ve isteklerini de ön planda tutmuştur. Öztuna kendisi ile yapılan bir röportajda şu ifadelere yer vermiştir:

“Bizim tarih okuyucumuz diyebilirim ki yüzde yetmiş beşin üzerinde Osmanlı tarihi ister. Osmanlı tarihi dışındaki diğer tarihlere ilgi göstermez. Aynı zamanda okuyucu Osmanlı tarihi hakkında çıkan yazıların olumlu olmasını ister. Osmanlıyı kötüleyen bir derginin yayın hayatında uzunca bir süre kalması mümkün değildir. Okuyucunun bu Osmanlı ilgisine gelince bu tarih yakın tarih olduğu için okuyucunun ilgisine mazhar olmuştur. Aynı zamanda kanımca Cumhuriyet Dönemi’nde “Osmanlı tarihi arka planda kaldığı genellikle İslamiyet öncesi Türk tarihi ve Anadolu tarihi ön plana çıkartıldığı için bir reaksiyon olarak Osmanlı tarihi öne çıkmıştır. Okuyucu Osmanlıyı “dedesi” olarak görmektedir” (Durmaz, 2006).

Özellikle 1970’den sonra etkisini gösteren “Türk-İslam sentezi” Türk tarih yazıcılığında ve öğretiminde öne çıkan bir anlayış haline gelmiştir. Bu tarih anlayışı bilhassa 1983’ten sonra resmileşerek kültürel yaşamın merkezinde yer almıştır (Copeaux, 2016).

Hayat Tarih Mecmuasının tarih öğretimi açısından konu yelpazesi oldukça geniştir. Avrupa tarihi, arkeoloji, seyahat, coğrafya, edebiyat gibi konulara yer vererek tarih öğretimi açısından çok önemli materyaller sunmuştur. Bu konular arasında en çok paya sahip olan

Osmanlı tarihidir. Yayınlandığı dönemde hem o zaman diliminde gerçekleşen yakın tarihsel olaylara hem de okuyucularının istek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmuştur. Yapısal olarak ilk modern dergidir. Dönemin şartları üzerinde yayın, baskı kaliteleri kullanılmış, adeta okuyucularının zihinlerinde anlatılan olayların canlandırılabilmesi için bol miktarda fotoğraf, resim, minyatür, gravür, karikatür, kroki, tablolara yer verilmiştir. Bu tarz içerikler tarih öğretimini kolaylaştırmış ve yine bu sayede uzun soluklu bir yayın hayatı kazandırmıştır. Tarihi sevdirecek öğreten halen günümüzde de birçok derginin ulaşamadığı bir başarıyı elde etmiştir (Öksüz, 2005).

Derginin uzun yıllar yazı işleri müdürlüğünü yapan Yılmaz Öztuna'nın Hayat Tarih Mecmuasında yeri çok büyüktür. 1965 yılında Hayat Müessesinin genel yayın müdürlüğü görevine getirilerek Hayat Tarih Mecmuasını çıkarmaya başlamıştır. Uzun yıllar boyunca bu derginin yazı işleri müdürlüğünü yapmıştır. Dergi, Türk tarihine ilişkin makaleler, araştırmalar ve belgeler sunarak önemli bir kaynak haline gelmiştir. Dergi, tarih, arkeoloji, kültür ve sanat konulu yazılar içermektedir. Büyük çaplı bir okuyucu kitlesine hitap etmiştir. Türk tarihindeki olayları, dönemleri, kişilikleri ve kültürel mirası ele alan makalelere, araştırmalara ve incelemelere yer vermiştir. Tarihçiler, akademisyenler ve uzman yazarlar tarafından kaleme alınan yazılar, güncel araştırmaların ve yeni bulguların da paylaşıldığı bir platform sunmaktadır. Dergi, Türkiye'nin tarih ve kültür hayatına katkıda bulunmayı hedeflemiş ve okuyuculara geçmişle ilgili derinlemesine bir anlayış kazandırmayı amaçlamıştır (Yılmaz, 2008). Yılmaz Öztuna 2006 yılında yapılan bir röportajında okuyucularının yaklaşık yüzde yetmiş beşinin Osmanlı tarihine ilgisi olduğunu, Osmanlı tarihi dışındaki tarihlerle pek ilgilenmediklerini bunun nedeni olarak, yakın tarih olduğu için okuyucunun ilgisini çektiğini söylemiştir. Mecmuanın o dönemin en popüler dergisi olduğunu okuyucu kitlesinin de iyi olduğunu vurgulamıştır. Derginin çok okunmasında başarılı bir şekilde gerçekleştirilen dağıtım sayesinde ülkenin en uç noktalarına kadar gidebildiğini açıklamıştır. Her kesime hitap etmesinde özellikle belirli bir ideolojiyi benimsemediklerini ama nazaran Türk milliyetçiliğine vurgu yaptıklarına değinmiştir. Derginin okuyucuları ile etkileşimde olduğu, yapılan eleştirileri dikkate aldıklarını hatta okuyucuları ile kıyıda olsa görüşme yaptıklarını dile getirmiştir. Derginin popüler bir dergi olması dolayısıyla bol reklam aldıklarını, ayrıca Yapı ve Kredi Bankası'nın yan kuruluşu olması ile önemli gelir elde ettiklerini, mali yönlerinin kuvvetli olmasıyla yüksek telif ücretleri ödediklerini, bu kişilerin o dönemde yaşayan en tanınmış kişiler olduğunu ve okuyucu kitlesinin anlayabileceği düzeyde yazılmasıyla halka ulaşılmaya çalışılmıştır. Mecmuanın toplumda tarih şuuru ve bilinci

oluşturduğuna, kültür dergisi okuma alışkanlığı kazandırdığına değinmiştir. Her kesimin dergiye ulaşmasının esas amaç olduğunu bundan ötürü kar etme fikrinin ikinci planda kaldığını, halkın akademisyenleri tanıma fırsatı oluşturduğunu söylemiştir (Durmaz, 2006).

Şevket Rado Hayat Tarih Mecmuası okuyucularına 1965 yılının şubat ayı sayısında bir bilgilendirme yazısı yazarak tarihimizin önemine dikkat çekmek istemiştir.

“Resmi kültür teşekkürlerini bu arşive ışık tutmaya davet ededuralım; tarihimizi halkımıza duyurmayı ve tarihi okuma zevkini vermeyi, millet olarak ayakta durmamızın başlıca dayanağı saydığımız için, elinizde bulunan şu tarih mecmuasını neşretmeye karar vermiş bulunuyoruz. Bu mecmua sadece vesika neşreden ilmi bir yayın değil, daha çok geçmiş vakaları alaka çekici taraflarıyla aydınlatmayı hedef tutan, halka mahsus bir tarih mecmuasıdır ve Avrupa'da halk için çıkan tarih mecmualarına benzemeye çalışacaktır” (Rado, 1965).

Hayat Tarih Mecmuasını değerli kılan bir hadise de son sayıda “Okuyucuya Veda” isimli yazısıyla bittiğini okurlarıyla paylaşmasıdır. Bu tarihe kadar yayınlanan hiçbir dergide böyle bir uygulama gözükmezken Hayat Tarih Mecmuası bu alanda da bir ilk olmuştur. Şevket Rado imzalı bu yazıda;

On sekiz yıldır, tam 216 ay hiç aralık vermeden çıkarmaya çalıştığım bu mecmuayı bu sayıdan sonra kapatmak zorunda kaldığımı pek muhterem okuyucularıma üzülererek bildiriyorum. Başta kâğıt olmak üzere bu mecmuayı çıkarmak için gerekli olan her şeyin dizginin, baskının, dağıtımın günden güne pahalılaşması mahdut imkanlarla çıkartmakta olan bu kültür mecmuasının devamına imkân bırakmamıştır. Üstelik çıkarmakta ısrar ettiğimiz bu dergide bir kar beklemediğimiz halde katlanmayı göze aldığımız fedakârlık bizim için dayanılmaz bir seviyeyi bulmuştur. Giriştiğimiz kültür hizmetinde on sekiz senedir daima yakınlık göstermiş, çalışmalarımızı överek takdir etmiş olan muhterem okuyucularımıza veda ederken on sekiz yıl süren çalışma devremizde Türk Tarihi ve Edebiyatı üzerine yirmi bin sayfayı aşan neşriyatımızla memleket kültürüne hatırı sayılır bir hizmette bulunmuş olmanın tesellisi içindeyiz. Bizi takdir etmekte daima çok cömert davranmış olan okuyucularımıza ve mecmuamıza kıymetli yazılar yazmak lütfunda bulunmuş yüzlerce aydınımıza bu ayrılış gününde en candan teşekkürlerimizi sunmayı

vazife biliriz. Okuyucularına her zaman özen ve saygı göstermiş son sayısında okuyucularına veda yazısı ile son sayısını yayınlamıştır (Rado, 1982).

Türk tarih dergiciliğinde iz bırakmış olan, okuyucularının ilgisini kazanmış olan Hayat Tarih Mecmuası 216. Sayısı ile 1982 yılında yayın hayatına veda etmiştir.

Bu çalışmanın amacı tarih öğretimi açısından Hayat Tarih Mecmuası'nın yayınlanan tüm konu alan dizini ve rastgele belirlenmiş 10 sayının görsellerinin kategorileştirilerek incelenmesidir.

Yöntem

Model

Doküman analizi, mevcut kayıt ve belgelerin incelenmesi sonucunda veri elde edilmesidir (Karasar, 2005). Bu yöntem, araştırmada ulaşılan verilerin birincil kaynağı olarak birçok dokümanın toplanması, gözden geçirilerek incelenmesi, tahkik ve analizi olarak tanımlanabilen bilimsel bir araştırma yöntemidir. Doküman incelemede amaç ulaşılması hedeflenen olgu veya olguları barındıran bihassa yazılı ve basılı materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Doğrudan görüşme ve gözlemin yapılmasının mümkün olmadığı zamanlarda kullanılmaktadır. Araştırılan konunun olay veya olaylar hakkında bilgi veren yazılı materyallerin analizidir. Farklı bir ifadeyle doküman inceleme yöntemi, yapılan bir araştırmada elde edilen verileri birincil veya ikincil kaynak şeklinde nitelendirilen bazı dokümanların veya belgelerin elde edilmesi ve bunların bir sistem dahilinde analizinin yapılmasıdır.

Doküman inceleme veya analizinde süreç, dokümanlarda yer alan bulguların elde edilmesi, seçilmesini, tasnifi yapılarak anlamlandırılmasını ve son olarak sentezlenmesini içerir (Bowen, 2009). Bu yöntemde veri toplama tekniği kullanıldığı için anket çalışmalarından, görüşme yöntemlerinden veya gözlem gibi diğer yöntemlerden daha yararlı veya daha uygun maliyetli olduğunu söyleyebiliriz (Mogalakwe, 2006).

Bu çalışmada da doküman inceleme yöntemi kullanılarak Hayat Tarih Mecmuasının birçok sayısı incelenmiştir. Her bir sayı incelenirken makalelerin konuları ve içerikleri, makaleler için kullanılan görseller ve türleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Hayat Tarih Mecmuasının yayınlandığı süreler olan 1965-1982 yıllarında yer alan konu alan dizini ve görsellerin ayrıntılı olarak incelendiği rastgele belirlenen 10 yayını oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada içerik analizi kullanılmış, elde edilen veriler sayısallaştırılmış, yüzde (%) ve frekans (f) olarak sunulmuştur.

Bulgular

Tablo 1

Hayat Tarih Mecmuası Konuları ve Dağılımı

	f	%
Biyografi	1020	29,66
Kurum Tarihi	170	4,94
Toplumsal Yapı	69	2,01
Tarihsel Olay	434	12,62
Tarihsel Eser	14	0,41
Şehir Tarihi	340	9,89
Ülke Tarihi	242	7,04
Savaş Tarihi	239	6,95
Kültür Tarihi	127	3,69
Yapı+ Mimari + Sanat Tarihi	175	5,09
İslamiyet Öncesi Türk Tarihi	33	0,96
İslam Tarihi	63	1,83
Selçuklu Tarihi	18	0,52
Osmanlı Tarihi	378	10,99
Cumhuriyet Tarihi	117	3,40
Toplam	3439	100

Tablo 1. Hayat Tarih Mecmuası Konuları ve Dağılımı'nda görüldüğü gibi Konu adlarına göre Hayat Tarih Mecmuası dizininin incelenmesi sonucu kategorilere göre ayrılması sonucunda oluşturulmuştur. Her konu başlığı yalnızca bir kategoriye yerleştirilmiştir. Yapılan yerleştirmeler sonucunda ilk sırada “Biyografi” kategorisi yer almıştır. Konu dizinleri sınıflandırıldığında her başlık tek bir kategoriye dahil edilmesi bu sonucun elde edilmesinde etkili olmuştur.

Derginin temel olarak ele aldığı konuların Osmanlı ve Türk tarihi olduğu görülmüştür. Konu alan yazıları incelendiğinde doğrudan Osmanlı tarihine dayanan yazıların çoğunlukla olduğu sonucuna varılmıştır. “Osmanlı Tarihi”, “Osmanlı’nın Yerleştiği İlk Topraklar” gibi doğrudan Osmanlı tarihini konu alan pek çok başlığa rastlanılmıştır. Tarihi Şahsiyetler olarak adlandırılan kısımda biyografi kategorisine dahil edilen padişah, paşa, sultan, komutan, kral, bürokratlar öne çıkmaktadır.

Mecmua ’da dikkat çeken bir diğer önemli husus Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti’ne isyan eden Arapların isyan sürecinin nasıl şekillendiğinin hatıralar vasıtasıyla birinci şahıslar tarafından anlatışına da yer verilmiş olmasıdır. Bu durum ile okuyucuların milliyetçilik duygularının arttırılmak istenileceği düşünülmüş olabilir. Hatıralara bakıldığında konu alan dizinine göre ilk sırada 10 sayı ile Barbaros Hayrettin Paşa’ya yer verilmiştir.

Hem Türkiye’den hem de dünyanın dört bir yanından seçilen şehir ve ülke tarihleri, resim ve fotoğraflarla zenginleştirilen bu bölümde yer verilerek okuyucuların genel kültürlerine katkıda bulunulmuştur. Daha önce duyulmamış toplumun geneli tarafından bilinmeyen birçok kabilelere yer verilerek varlıklarından haberdar edilmiştir.

Dergide en çok işlenen konu Osmanlı tarihidir, bunun dışında Türk tarihi, Avrupa tarihi, arkeoloji, seyahat, coğrafya, edebiyat tarihi ve çeşitli birçok konuyla yelpazesi geniş bir yayıncılık anlayışı izlenmiştir. Biyografilerde yer verilen kişilerde ABD başkanlarının sayısal anlamda fazla olduğu görülmüştür. Bu durumun o yıllarda izlenen siyasi politikaların etkili olabileceği düşünülmüştür. Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve II. Dünya Savaşı gibi yakın tarihsel olaylarında fazla olduğu görülmüştür. Köprülerin, sarayların mimari yapısı ve özelliklerine yer verilmiş hem Türkiye’deki hem de Dünya’daki diğer şehirlerin tarihine yer verilmiştir. “Ülkeler ve İnsanlar” başlığı altında bölüm ayırarak farklı yaşam stillerine sahip insanların, kabilelerin hayatlarına yer verilmiş fotoğraflarla desteklenerek okuyuculara genel kültür kazandırmak istenilmiştir.

Derginin incelenen sayılarına bakıldığında akademik bir dil kullanılmadan okuyucularını yormayacak şekilde tarih yazıcılığını benimsemesi ile okuyucularının sevgisini kazanmıştır.

Bol miktarda köprü, müze, kütüphane, cami, saray, yalı, konak hastane gibi mekansa yapılar bulunmaktadır. İstanbul’daki yapı ve mekanların neredeyse tamamının ele alındığı görülmüştür.

Çalışma kapsamında Hayat Tarih Mecmuasının random olarak seçilmiş 10 dergi sayısı incelenmiştir. Elde edilen frekans ve yüzdeler Tablo 2. de gösterilmiştir.

Tablo 2

Hayat Tarih Mecmuasında yer alan Görsel Türleri

	f	%
Resim	110	17,80
Renkli Resim	10	1,62
Tam Sayfa Resim	11	1,78
Tam Sayfa Renkli Resim	8	1,29
Fotoğraf	268	43,37
Renkli Fotoğraf	51	8,25
Tam Sayfa Fotoğraf	3	0,49
Tam Sayfa Renkli Fotoğraf	3	0,49
Portre	84	13,59
Renkli Portre	1	0,16
Tam Sayfa Portre	2	0,97
Kroki	1	0,32
Tablo	6	2,75
Renkli Tablo	2	0,97
Karikatür	17	2,75
Renkli Karikatür	6	0,97
Tam Sayfa Karikatür	1	0,16
Tam Sayfa Renkli Karikatür	7	1,13
Gravür	8	1,29
Tam Sayfa Gravür	3	0,49
Harita	2	0,32
Minyatür	6	0,97
Tam Sayfa Renkli Minyatür	7	1,13
Belge	1	0,16
Toplam	618	100

Yapılan incelemeler sonucunda incelenen 10 sayıda ilk sırada fotoğrafın olduğu görülmektedir. Hayat Tarih Mecmuasının incelenen fotoğraflarının ağırlıklı olarak siyah beyaz olduğu görülmüştür. Renkli fotoğraflar, tam sayfa fotoğraf ve tam sayfa renkli fotoğraflara da yer verdiği görülmüştür. Verilen fotoğrafların yanında fotoğrafı açıklayıcı ifadeler de yer verilerek fotoğrafın anlaşılır olması sağlanmıştır. Bu sayede okurlar, yalnızca fotoğrafları inceleyerek bile anlatılan konunun özetini elde edebilmiş, konu hakkında bilgi

sahibi olabilmişlerdir. Bu durum Tablo 2’de incelenen diğer başlıklar içinde geçerlidir. İçeriğin somutlaştırılarak okuyuculara anlatılmak istenen konu, verilmek istenen mesaj, anlaşılır bir dil ile aktarılmıştır.

Dergilerde kullanılan resimlerin ressamlarının adlarına yer verilmediği görülmüştür. İlerleyen yıllarda resimlerin yerini fotoğraflar almıştır. Kullanılan fotoğraflar ilk yıllarda siyah beyaz olarak kullanılmıştır. İlerleyen yıllarda renkli fotoğraflar ağırlıklı olarak artmıştır. Dergide konular dışında minyatürlere, gravürlere yer verilmiştir. Karikatürlerin genellikle renkli olarak kullanıldığı yerlerde ağırlıklı olarak Osmanlı Devleti’nin yaşadığı bunalımlı dönemler tasvir edilmiştir. Siyah beyaz karikatürlerde ise geçmiş zamanlardaki dönem esprilerine yer verilmiştir. Portrelerde ağırlıklı olarak Osmanlı Devletindeki padişah, paşa, sultanların yer aldığı görülmüştür.

Sonuç ve Tartışma

Tarihin bilminin ve öğretiminin genel olarak amacı, insan toplumlarının nereden geldiklerini ve nereye gitmekte olduklarını, neler yaşadıklarını açıklamak gibi önemli bilgi birikimi sağlayarak toplumlara bilinç kazandırır. Dün-bugün-gelecek arasında ilişkiyi anlamlandırmasını sağlar (Hali, 2014). Hayat Tarih Mecmuası da bu anlamda Türkiye’de popüler dergicilik ve anlayışıyla 1965 yılında yayın hayatına başlamıştır. Çıkış noktasını “Tarihe ne lüzum var?” Batı karşısında küçüklük kompleksine kapılan gençlerin düşüncesine karşı olarak başlamış yapısal olarak Türkiye’deki ilk modern dergi olduğu söylenebilir (Durmaz, 2006). Bünyesinde barındırdığı birçok tarih konusuyla okuyucularına zengin bir içerik sunarak tarih öğretimi gerçekleştirmiştir. Okuyucularını yormayacak şekilde dil benimsenmesi okuyucularının Hayat Tarih Mecmuası’na ilgilerini arttırmıştır. Genel yayın politikası olarak keskin bir ideolojiye yer vermese de makul bir seviye de Türk milliyetçiliğine yer verdiklerini, o dönem yaygın olan Sümerler ve Hititler Türk’tür düşünce akımına kapılmadıklarını belirtmiştir. Demokrat Parti’nin 1950 Mayıs seçimini kazannarak on yıllık iktidarlık döneminde siyasi değişim ile eskiye dönüşler yaşanmış özellikle Osmanlı dönemi ile ilgili yazılara görüşlere yer verilmiş, bu durum Hayat Tarih Mecmuasında da kendisini göstermiştir (Karabulut, 2019). Mecmua’da Osmanlı dönemi ile ilgili konuların ağırlıklı olduğu görülmüştür. Bu durum Mecmua’nın yayınlanmaya başladığı dönemde yaşanan siyasi gelişmelerden etkilenildiğini göstermektedir (Durmaz, 2006). Türkiye de tarih yazıcılığının ve öğretiminin gelişimini sağlayarak büyük bir halk kitlesine ulaşmıştır.

Akademik dil üslubundan uzak yazılarıyla okuyucusunun ilgisini çekmeyi başarmış, okuyucularına değer vererek isteklerini göz önünde bulundurmuş, 17 yıllık uzun soluklu yayın hayatıyla topluma tarih sevgisini aşlamış, değerli yazarları sayesinde toplumun genel kültürüne katkıda bulunmuştur. Tarihsel konularda ağırlıklı olarak Osmanlı tarihine yer verilerek Osmanlı ve Türk tarihi halka sevdirmek istenmiştir. Okuyucularına Türk tarihinin farklı alanlarında bilgi sunduğu gibi dünya tarihi ile ilgili konulara da yer vermiştir. Hayat Tarih Mecmuası'nın, okuyucularına tarih öğretimi bağlamında tarih bilinci kazandırmak istediği sonucuna varılmıştır. 1978 yılının mayıs ayından itibaren Tarih ve Edebiyat Mecmuası adını almış, 1982 yılında yayın hayatına 216. sayısıylada veda etmiştir.

Kaynakça

- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Copeaux, E. (2016). *Tarih Ders Kitaplarında (1931-1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*. İletişim Yayınları.
- Demiryürek, M. (2013). Tarih-i osmani encümeni ve Mehmet Fuat Köprülü. *Karadeniz Araştırmaları*, 36(36), 119-128.
<https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/141760/tarih-i-osmani-encumeni-ve-mehmet-fuat-koprulu>
- Durmaz, E. (2006). *Popüler tarih dergiciliğinin gelişiminde hayat tarih mecmuasının yeri*. (Yayın No. 209729). [Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi]. YÖK Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Gevgilili, A. (1983). *Türkiye Basını*. İletişim Yayınları.
- Hali, S. (2014). Tarih öğretimi ve ders kitapları, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014(3), 158-166.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Mogalakwe, M. (2006). The use of documentary research methods in social research. *African Sociological Review*, 10(1), 221-230.
- Oruç, Ş., & Çağır, S. (2019, 10-12 Ekim). *Türkiye'de kanıt temelli tarih öğretiminin ilk örnekleri* [VI. Uluslararası Tarih Sempozyumu (ISHE)]. (ss.891-908). Bolu, Türkiye.

- Öksüz, H. (2005). *Cumhuriyet'ten günümüze popüler tarih dergileri* (Yayın No.158730) [Marmara Üniversitesi, Yüksek lisans Tezi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Öztürk, S. (2010). İstanbul için yayımlanan süreli yayınlar bibliyografyası. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 8(16), 563-589.
- Rado, Ş. (1965). *Hayat Tarih Mecmuası*, 1, 120.
- Rado, Ş. (1982). *Okuyucuya Veda*, 4, 216.
- Şakiroğlu, M. (1983). Cumhuriyet tarihimizde süreli yayınlara kısa bir bakış ıı: tarih dergileri ve belleten, *Belleten*, 47(188), 1207-1222.
- Şimşek, A. (2013, 15-18 Haziran). *Geçen Yüzyılda Türkiye'de Tarih Dersleri*. Avrasya'da Türk Dili ve Tarihi Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, Marmara Üniversitesi İstanbul, Türkiye.
- Taşbaş, E. (2018). 21. Yüzyılda kadar Türkiye'ye tarih öğretimi ve hedefleri, *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 1(2), 173-188.
- Topaloğlu, T. (1994). *Teknolojik gelişmelerin Türk gazete yayıncılığında kullanımı*. (Yayın No. 32065). [İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans tezi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Türk, H. (2010). Süreli yayınların yeniden gündeme gelmesi ve aksu dergisi, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 43-58.
- Yazgan, M. (2003). *Tarih-i osmanî encümenî (kuruluşu, çalışmaları, mensupları, çıkardığı mecmua, kapanışı)*. (Yayın No. 130420). [Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi]. YÖK Tez Merkezi <https://www.proquest.com/openview/cb8ea2796dc8f55dcf6a2b90982e0be4/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, T. (2008). *Hayat tarih mecmuası: milli mücadele dönemi yazıları 1965-1975*. (Yayın No. 221593). [Yeditepe Üniversitesi Yüksek lisans Tezi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=k5v95kMA4JFn1CPSyrpZwg&no=Fn6TFJPTDBxlc4GcW902sA>